

SCHILD MARIANNA¹**A migráció pszichológiai vetületei****Psychological aspects of migration****Absztrakt**

A 21. század új típusú kihívásainak egyike az európai migránsválság, egy olyan különleges helyzet, amely a magyarországi védelmi szakemberek és a civilek számára nagyfokú erőpróbát jelent.

A szerző bemutatja és felhívja a figyelmet a migráció pszichológiai nehézségeire a bevándorlók és a védelmi állomány szemszögéből egyaránt. Külön kiemeli a lelki krízisekkel való szembenézést és az interkulturális kompetencia elsajátításának fontosságát.

Kulcsszavak: migránsválság, integráció, kulturális sokk, interkulturális kompetencia, viselkedési tabu

Abstract

One of the new challenges of the 21st century, the European migrant crisis is a special situation, which is highly challenging for the Hungarian professionals and civilians. The author presents and draws attention to the psychological difficulties of migration from the perspective of the immigrant population and the defense forces alike. Especially highlights facing up to the spiritual crises and the importance of acquiring intercultural competence.

Keywords: migrant crisis, integration, culture shock, intercultural competence, behavioral taboos

A nemzetközi migráció a történelem során mindig jelen volt, de igazán mára került a világ érdeklődésének homlokterébe. A globalizáció óriási méreteket öltött, és a világ minden pontján érezteti hatását. Ettől a közelség-élménytől, amit az internet és egyéb infokommu-

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz hallgató/National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, E-mail: schild.marianna@gmail.com

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

nikációs eszközök is létrehozhatók, az emberekben kiváltódik a mobilitás vágya, egy új élet reményében. A migráció kérdése odáig fajulhat, hogy teljes válságot okoz egy-egy nemzet, vagy térség életében.² „Sokak szerint a gazdaságilag és technológiailag fejlett világ maga teremtette a globális egyenlőtlenségeket, melyek „demográfiai kísértőjelensége” fenyegető kihívás a Föld egészére nézve.”³ (Póczik, 2008)

A világ különböző régióiban egyenlőtlenségek alakulnak ki, mivel a különböző népek igen eltérő demográfiai sajátosságokat mutatnak, egyesek gyorsan szaporodnak, mások lélekszáma stagnál, ismét másoké pedig kifejezetten csökken.⁴ (Kennedy, 2002)

Az utóbbi másfél-két évtizedben alapvetően megváltozott a migráció hagyományos, történetileg kialakult jellege, és ezzel újfajta konfliktusok alakultak ki, melyek az európai országok számára nehezen kezelhetők. A 80-as évek végétől fokozatosan létrejövő új migrációnak többféle sajátossága van: az egyik, hogy nem szabad elhatározásukból indulnak el otthonukból, hanem elűzik őket (háború, etnikai-vallási üldöztetés, szegénység), a másik jellegzetessége, hogy nagy távolságokat tesznek meg, abban a reményben, hogy kiutat találnak maguknak és családjuknak. A harmadik jellemzője ennek az újkori migrációnak, hogy a migránsok zömének képzettsége csekély, mindössze testüket, fizikai erejüket, kitarításukat tudják hasznosítani, amiért alacsony munkabért kapnak, de még mindig többet, mint amire otthon számíthatnának.⁵

Emiatt az európai nemzetállamokra nagy nyomás nehezedik, mivel ezek a bevándorlók nagy számban kopogtatnak Európa kapuin. Az Európai Unió bevándorlással kapcsolatos problematikája egyre nagyobb fokú frusztrációt okoz, és egyben megoldásra vár. 2015 első felében az afrikai és közel-keleti katonai és politikai konfliktusok miatt (líbiai és szíriai polgárháború, Iszlám Állam) nagymértékben megnövekedett a Magyarországra, illetve rajta keresztül Európa más országaiba érkező migránsok száma. Magyarországra nehezedett a legsúlyosabb és legjelentősebb nyomás menekült ügyben, hiszen az év első 5 hónapjában 50 430 bevándorlót regisztráltak.⁶ Ez a szám október végére meghaladta a 176 ezret.

² Szabó A. Ferenc: A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai

³ Tarrósy – Glied – Vörös: Migrációs tendenciák napjainkban

⁴ Tarrósy – Glied – Vörös: Migrációs tendenciák napjainkban

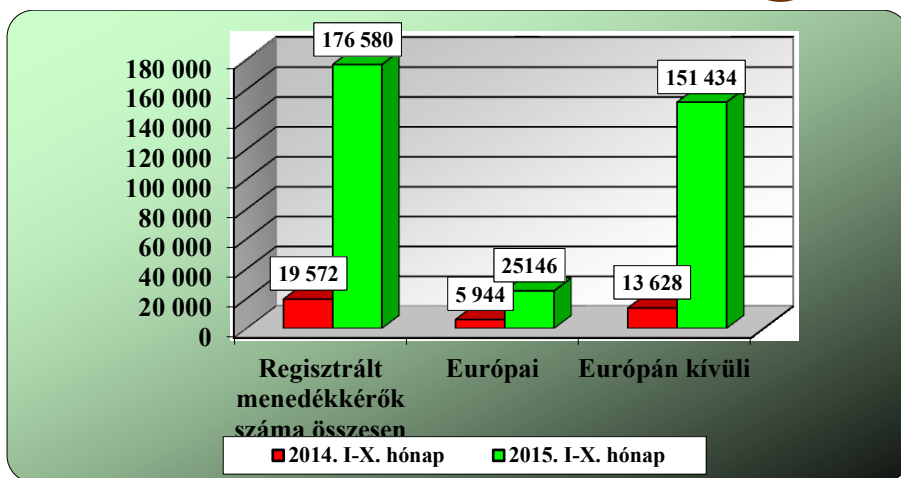
⁵ Corinna Milborn: Európa: az ostromlott erőd

⁶ Szijjártó Péter: Magyarországra nehezedik a legnagyobb nyomás.

http://magyarhirlap.hu/cikk/28110/Szijjarto_Peter_Magyarorszagra_nehezedik_a_legnagyobb_nyomas

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

1. sz. kép: Magyarországra érkezett menedékkérők számának alakulása⁷

E dolgozatnak nem célja a politikai véleménynyilvánítás, hiszen maga a migráns-kérdés egész Magyarországon, de Európában is politikai törésvonalak mentén húzódik, és ebből adódóan több álláspont is opponál egymással. Mindössze arra vállalkoztam, hogy elsősorban a pszichológiai aspektusokat helyezzem górcső alá.

A témaválasztás aktualitását a jelenleg is zajló menekültválság adta. Célom ezzel a dolgozattal, hogy a védelmi dolgozók, mint rizikópopuláció élményeit, magatartását tanulmányozzam, mentálhigiénés szempontból. Mindezekhez szükség van megismerkedni a migráció pszichológiájának különböző aspektusaival.

A MIGRÁCIÓ JELENSÉGGÖRE

„A migráció az emberi történelem folyamán mindenkor jelenlévő népmozgalom, amelynek során népességrészek földrajzi tekintetben elmozdulnak, átmenetileg, vagy véglegesen települési területet változtatnak.”⁸ Mindez maga után vonja a kultúra áthagyományozódását és változásait.⁹

Nézzük meg, hogyan jut el valaki odáig, hogy elszánja magát arra, hogy elhagyja a hazáját!

⁷ Kiadványfüzetek. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal.
http://www.bmbah.hu/iomla/index.php?option=com_k...

⁸ Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok

⁹ Farkas Johanna: A migráció pszichológiai irányai

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

A MIGRÁCIÓS DÖNTÉS

Az emberek azt a döntést, hogy az addigi hazájukat el szeretnék hagyni, és egy más nemzettel, kultúrával szeretnének tovább élni – önmaguk döntenek el. A cél kiválasztása, az elindulás, a bejutás, az ottani tartózkodás, beilleszkedés, mind előzetesen jól megfontolt. Az internetről, és egyéb médiumokból (tv, rádió, írott sajtó, stb.) naprakészen és hitelesen lehetséges a tájékozódás a választott célország társadalmi és jogi ismereteiről, kultúrájáról, ezáltal mindez könnyűszerrel összevethető a saját országa hasonló információival. „A migrációs döntés során meghatározó, hogy a leendő migráns mennyire képes az összegyűjthető információkat értékelni, és saját alkalmazkodóképességét a leendő új környezet-hez helyesen megítélni.”¹⁰ A migráció lehet egyéni, vagy tömeges önkéntes vándorlás, menekülés. Kiválthatja gazdasági, politikai, ökológiai vagy kulturális ellentét.

A migrációs döntés hátterében gyakran gazdasági motivációs tényezők állnak – ezek az elméletek Ravenstein push-pull elmélete alapján születtek meg. Munkalehetőségek hiánya, jövedelmi korlátok a vándorlók eredeti otthonában, kedvezőtlen piaci körülmények, egyéb nehézségek a munkavállalás területén – ez tolja el a munkavállalót otthonról. Kedvező lehetőségek munka, jövedelem szempontjából a célország területén – ez húzza az új helyre az egyént.¹¹

Ravenstein (XIX. sz. vége) push-pull elmélete alapján készült a következő táblázat:

Ösztönző tényezők	Gátló tényezők
Magasabb bérek	Háború
Családegyesítés	Üldözés (vallási, politikai, nemi)
Gazdasági fejlettség	Szegénység
Munkalehetőségek	Éhezés
Jobb élet reménye	Környezeti katasztrófák
Biztonság	Munkanélküliség
Nyelv ismerete	Oktatási lehetőségek hiánya
Rokoni-etnikai kapcsolatok	Egészségügyi ellátó rendszer fejletlensége
Jobb egészségügyi ellátás	Társadalmi instabilitás

2. sz. kép: A migrációt befolyásoló ösztönző és gátló tényezők¹²

¹⁰ Tarrósy – Glied – Vörös: Migrációs tendenciák napjainkban

¹¹ Petővári Bence: A paradigmaváltás esélyei a fejlett országok migrációs politikájában

¹² Hegedűs Judit: A migráció elmélete, lélektana

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

A célhely keresésének és a kiválasztott lehetséges helyek értékelésének eredménye lesz a migrációs tudatossági tér (awareness space), ami tartalmazza a migráns által számításba jövő ismert célhelyeket és az azokról való tudást. Ez a tudatossági tér több forrásból származhat: egyrészt abból, amit már megismert, azaz aktivitási tér (activity space) és közvetett érintkezési tér (indirect contact space), amivel még nem került igazi kapcsolatba, csak legfeljebb a médián keresztül ismeri.

A migráció során megélt környezetváltozás eredményeként a személy vagy a csoport új kontextusban kerül szembe az alkalmazkodás, adaptáció kérdésével és megtapasztalja, hogy a korábban működő automatizmusai maladaptív módon működnek. Ez főképpen ún. „idegenségélmény”, amelynek szerteágazó hatása van a testi-lelki apparátus különböző részeire.

„A migráció jelensége bonyolult és sokdimenziós, így pszichológiai, történeti, politikai és kulturális kontextusban is kell szemlélni.”¹³

A migrációt szociálpszichológiai szempontból többféle szinten lehet vizsgálni:

- individuális szinten az egyént, annak személyiségét, magatartásmintáit;
- interperszonális szinten az egyének között megvalósuló sajátosságokat;
- csoporton belüli tényezők szintjén a konfliktusos területeket öleli fel a csoporton belüli konfliktusokat vizsgálva;
- csoportok közötti szinten a csoportok között manifesztálódott konfliktusokat vizsgálja;
- kulturális szinten a különböző kultúrák különbözőségeit vizsgáljuk.¹⁴

Amikor különböző csoportban lévő emberek találkoznak, vajon milyen mechanizmusok lépnek fel?

Az államhatárokat érintő jelleg alapján megkülönböztetünk *belső migrációt* (az ország határain belüli népességmozgás), és *nemzetközi migrációt*. Ez utóbbinál beszélünk kibocsátó ország és befogadó ország (kultúra).

Motiváció szempontjából beszélünk *kényszer migrációról*, amikor a mozgás háttérben valamilyen ok folytán üldöztetés áll fenn. Az *önkéntes migráció* háttérben többnyire gazdasági okok húzódnak meg.

A BEILLESZKEDÉS

A beilleszkedésnek vannak objektív és szubjektív mutatói is. Mik is ezek a szubjektív mutatók?

Ezek jelzik a beilleszkedés sikerét vagy sikertelenségét pszichológiai és identifikációs szempontból. A migráció következtében felmerülő nehézségek leküzdése, a szülőföldhöz való kötődés, és elszakadás otthonosságérzés kialakulása, mind a pszichológiai integrációt jelzi. A saját környezetükből kiszakadt és másik országba költözött emberek rendkívül

¹³ Dúll Andrea: Helyvesztesség vizsgálata migrációban lévő magyar fiatalok körében

¹⁴ Farkas Johanna: A migráció pszichológiai irányai

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

összetettek. A jól kialakított életvezetési technikák nem érvényesek, úgymond használhatatlanná lesznek, amiből egyértelműen fakad az idegenség- és bizonytalanságerzet. Mindezek mellett nagy igénybevételt jelent a migrációs ügyintézési procedúra is, amit követ az új élettér kialakításának, és a megélhetőnek a terhe is.

A szülőföldtől, a megszokott közegtől való elszakadás és az ismertnek vélt, mégis számos vonatkozásában idegenként ható új közeg egyfajta gyökértelenséget, kulturális talajvesztést eredményezhet, s ez elidegenedéshez, akár identitásválsághoz vezethet. (Gödri, 2005) A személyiséget teljes mértékben igénybe veszi ez a nagyfokú változás a térbeli és szociális beilleszkedés. E lelki folyamatok kapcsán keletkezhet a leggyakrabban előforduló krízisprovokáló tényező, a gyász jelensége.

Még abban is rejlik pszichológiai szempontból különbség, hogy eldöntötte-e biztosan az egyén, hogy hol akar egyáltalán vagy véglegesen letelepedni. Ez az ambivalencia minden esetben szorongást okoz.

Az új térben megkezdődik a veszteségélmény megélése. Ez a pszichológiai tárgykapcsolat-elmélet szerinti tárgyvesztés, ami lehet barátok, családtagok, helyek, élmények, vagy akár eszmék vesztesége. Az addig meglévő társas kötésekben rejlő potenciál elvész és nincs egyelőre helyette más, ami pótolná. Ezek a kapcsolatok leginkább az esetlegesen előforduló válsághelyzetekben jelentenek hiányt, éppen akkor, amikor a legnagyobb lenne az igény a támaszra az elválás és újrakezdés időszakában.

Az első időben az otthon elvesztése, gyökértelenség-érzetet ad, amely közvetlenül a személy identitását veszélyezteti, hiszen szükséges az embernek az az érzés, aminek alapján elhelyeződik az ismerőség és idegenség dimenzióján. A haza elhagyásával mindez ingataggá válik, amivel az egyén csak újabb lelki küzdelem árán tud megbirkózni, azaz újra meghatározni önmagát, és társas identitását egyaránt.

A környezetéből kiszakadt embernek szerteágazó problémái adódnak, a világhoz való viszonyukra rányomja a szorongás a bélyegét.¹⁵

AZ EURÓPAI MENEKÜLTVÁLSÁG

Az európai menekültválság különböző fegyveres konfliktusok, politikai és vallási üldöztetés, és a mindezekből következő gazdasági ellehetetlenülés miatt menekülők vándorlása következtében alakult ki. Az egyre növekvő számú menekültek főként a Közel-Keletről, Afrikából, a Balkánról és Közép-Ázsiából igyekeznek az Európai Unió területére jutni, a Földközi-tengeren és a Balkánon kialakult menekült útvonalakon keresztül. Ezek az emberek ezrei vállalják, hogy drótkerítéseken másznak át, konténerekben zsúfolódnak, akár az életüket is kockára téve. Mindezt egy jobb élet reményében, vagyis azért, hogy eljussanak Európába. Többségük illegálisan utazik, megfelelő úti okmány nélkül a zöld határon lépnek

¹⁵ Lakatos Csilla: Az Erdélyből Magyarországra áttelepültek lelki egészsége

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

át. Sok esetben embercsempészek segítségét veszik igénybe, ezzel az adott ország szuverenitására és biztonságára veszélyt jelentenek.¹⁶

Az ilyen, tömeges emigráció során a menekülők az életük megmentéséért futnak el hazájukból (például szíriai polgárháború, 2015). Ekkor nincs mód létük korábbi, normális kereteinek fenntartására, nincs idő csomagolni, tervezgetni. Ők nem oda tódulnak, ahol emberibb egzisztenciát, létkörülményeket várnak, hanem egyszerűen oda, ahol életben maradhatnak. A közvetlen veszély kiváltotta félelem, válogatás nélkül űzi el az embereket, fiatalokat, öregeket, gyerekeket egyaránt.

Tömeges migrációt okozhat az ellehetetlenülő gazdasági, politikai viszony, vagy túlnépesedés is. Ilyen esetben a családok egésze nem távozik azonnal, hanem a munkabíró férfiak kelnek először útra, és csak akkor kerül sor a család kivételére, ha sikerrel jár az útjuk. A legnagyobb tömegeket megmozgató, és legtovább tartó emigráns sors a 80-as években az afgánoknak jutott: több mint 3 millióan hagyták el szülőföldjüket.¹⁷

Európa országai között különbség van abban a tekintetben, hogy egy bizonyos ország „belépési országgént” (például Görögország, Magyarország, Olaszország), vagy tranzit-országgént (például Macedónia, Szerbia, és részben Magyarország is), illetve célországként (például Németország, Nagy-Britannia) szerepel. Mindhárom kategória országainak más-más nehézségekkel kell megküzdeniük.

3. sz. kép: Menekültek a Földközi tengeren¹⁸

¹⁶ Menedék és migráció - <http://www.unhcr-centraleurope.org> ...

¹⁷ Szabó A. F.: A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai

¹⁸ Menekültek <https://www.google.hu/search?> ...

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

A bevándorlókhoz való viszonyt előnyök és hátrányok, illetve lehetőségek és veszélyek összevetése határozza meg. Fontos a humanizmus és az észszerűség egyensúlyának megteremtése.

Magyarország a nemzetközi fórumokon kiemelt hangsúlyt kapott a bevándorló kérdésben, mivel országunk a balkáni vonal első schengeni állomását jelenti, így nyilvánvaló, hogy nagy teher nehezedik a védelmi szakemberekre. Mivel 100 ezer számra érkeznek a migránsok, ez felemésztette a kapacitásukat, és nem volt más lehetőség, mint a fizikai határzár létrehozása, bár ezzel nem mindenki értett egyet.

A magyar kormány 2015. június 17-i döntése értelmében július 13. és szeptember 14. között a magyar-szerb zöldhatáron műszaki határzár épült, melynek átlépése, megrongálása a szeptember 15-én hatályba lépett 2015. évi CXL. törvény értelmében bűncselekménynek minősül, és szabadságvesztéssel, illetve kiutasítással büntetendő.

Röszkénél 2015. szeptember 15-én pár száz migráns összetorlódott Röszke-Horgos határ szerb oldalán. A lezárt határ miatti frusztrációra agresszióval reagáltak, amit a rendőrség kénytelen volt megállítani, könnygáz, illetve vízágyú bevetésével. A támadó migránsok kövel, betonarabokkal dobáltak a magyar rendőröket, autógumikat gyújtottak föl. Az incidensben 20 rendőr sérült meg, a migránsok közül kb. 300 fő szorult ellátásra.

POTYAUTASOK

Feltűnő jelenség a tömeges migrációban az ún. „*potyautasság*”, amit a politikusok ugyan gazdasági menekülteknek neveznek. Ez az elnevezés nem mindig megfelelő – inkább arról van szó, hogy a kalandor világutazók úgy tesznek, mintha ők nem maradhattak volna otthon.

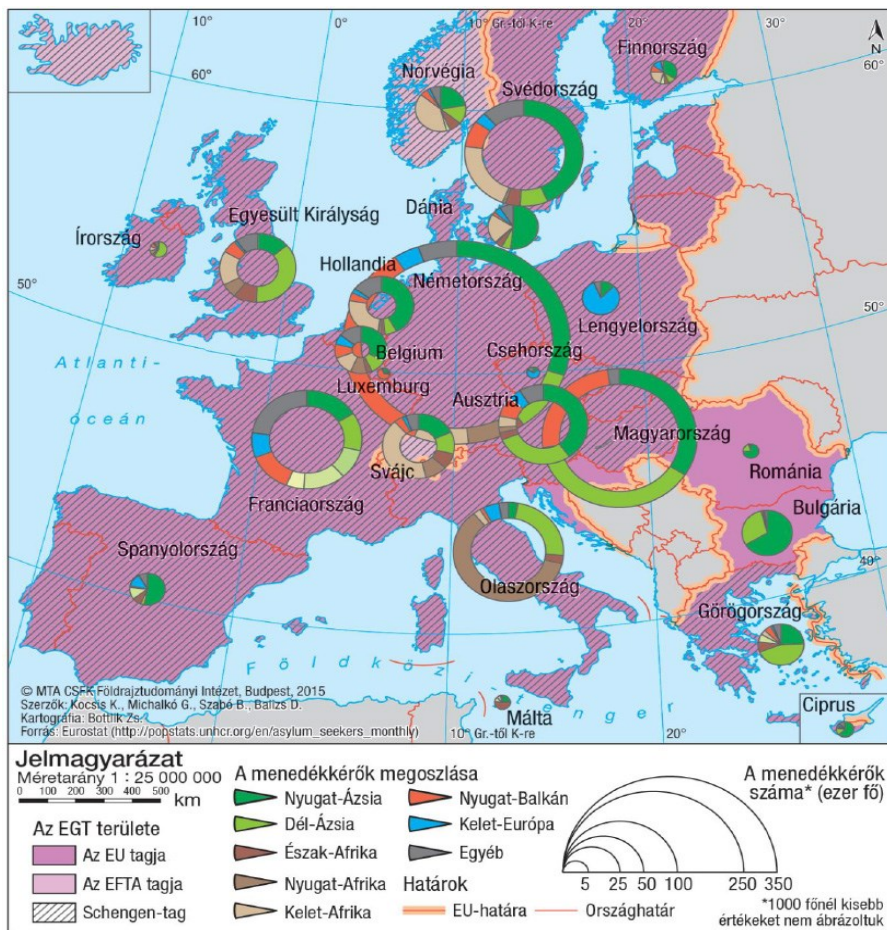
Az ő céljuk, hogy olyan helyre menjenek, ahol demokráciával, kulturáltsággal és nyugati életszínvonallal találkoznak. Az állandó nyugatra fókuszálás ezeknek az embereknek rossz közérzetet okoz, hiszen mások szeretnének lenni, de nem tudnak. Ezt a lehangelő érzést *relatív deprivációnak* nevezzük.

Van még egy oka az ő elindulásuknak, ez pedig az utánzás jelensége, ami az emberi fajra oly jellemző viselkedési forma – ekkor úgy gondoljuk, hogy a többieknek biztos jó okuk van arra (még ha mi magunk nem is látjuk ezt az okot), amit csinálnak, ezért követjük a többieket. Egymásra hangolódva, csoportosan sikeresebben végre tudunk hajtani egy-egy változást eddigi életünkben.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

19

4.sz. kép: Menedékkérők megoszlása az Európa Gazdasági Térségben 2014.01.01-2015.08.31. között²⁰

¹⁹ Zsolt Péter: A potyautasság szociálpszichológiai okai az Európába irányuló migrációban

²⁰ Menedékkérők, <https://www.google.hu/search?q=migr%C3%A> ...

A MIGRÁCIÓ, MINT KRÍZISÁLLAPOT

A migráció nem csupán a hely megváltoztatását jelenti, hanem társadalom és kultúra váltását is. Ez az erős alkalmazkodási folyamat identitáskrízissel jár. Ez azt jelenti, hogy a személyiségében addig meglévő, fixálódott elemek, például az interperszonális kapcsolatok terén, az ösztönélet terén, az akarati élet terén, a nyelv területén, mind különböző fokú változtatásra szorulnak, ahhoz, hogy az egyén harmóniában maradjon önmagával. Ezek nem egyik napról a másikra történő folyamatok, hanem esetenként több évig is elhúzódhat. Mentálhigiénés szempontból ez igen nagy kihívást jelent, ami akár a legerősebb lelki fájdalomig is elmeget, ami gyakran testi tünetekben is megnyilvánul.²¹

A megküzdési stratégiák tekintetében meg kell különböztetnünk ún. intrapszichikus stratégiát, amely az egyénen belül zajló folyamatokat jelenti. Ezek lehetnek elkerülő, vagy elfogadó stratégiák. Az interperszonális, vagy csoportszintű stratégiák a társas környezet felé irányuló megküzdési módokat jelentik (extrapszichikus).²²

Düll Andrea környezetpszichológiai kutatása szerint a migráns személyek a lakóhely-változtatás következtében (szülőváros elhagyása) veszteségélményt élnek át. A határon át történő lakóhely változtatók veszteség feldolgozást (gyász munkát) folytatnak. A tagadás, az elutasítás és az ambivalens viszonyulás stádiumai valószínűleg gátolják a lakóhely-változtatás során elvesztett hely- és csoportidentitás elemeinek személyiségbe történő integrációját. A lakóhely-változtatás két típusa közötti eltérés feltehetően az országhatár szimbolikus és tényleges jelentőségével, territoriális jelentésével magyarázható. Az elhatároló funkció fokozza a „gyökerezettség” érzésének veszteségét. Összességében elmondhatjuk, vizsgálatai igazolták, hogy a gyász folyamata lejátszódik a szülőváros elhagyását követően.²³

Az olyan nagy formátumú események, mint a tömeges migrációs áradat, mindig felhoznak olyan lappangó attitűdöt, viselkedést, az egyén és a csoport szintjén is, amire nem számítottunk. Felmerül bennünk a kérdés, hogy mit is kezdünk ezzel a hirtelen jövő jelenséggel? Hogyan viszonyuljunk, mint befogadó társadalom? Voltak-e/vannak-e bennünk, a védelmi szakemberek részéről, meglévő válaszok? Ez jelenti a migráció egészségpszichológiai problémáját.

INTERKULTURÁLIS KOMPETENCIA

Hoopes (1981) megállapította, hogy az interkulturális ismeretek fejlesztésében nem az a kritikus, hogy ki, milyen mélységig ismeri az egyes kultúrákat, hanem az, hogy milyen mértékben sajátította el az interkulturális ismeretszerzési folyamatot, kommunikációt és az emberi kapcsolattartást. E folyamat állomásai a következők:

²¹ Ládonyi Zsuzsanna: Migránsok lelki egészségét befolyásoló tényezők...

²² Ládonyi Zsuzsanna: Migránsok lelki egészségét befolyásoló tényezők...

²³ Düll Andrea: Helyvesztés vizsgálata migrációban lévő magyar fiatalok körében

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

1. *etnocentrizmus*: annak naív feltételezése, hogy a saját világgépével azonos világgépet vall mindenki magáénak;
2. *tudatosítás*: az eltérő világgépek és értékrendek létezésének felismerése;
3. *megértés*: az eltérések mögöttes okainak realizálása, felfogása, megértése;
4. *elfogadás – tiszteletben tartás*: tiszteletben tartani más emberek kultúráját, világgépét, működési rendjét;
5. *értékelés – megbecsülés*: felismerni és elismerni a másik kultúra abszolút értékeit;
6. *szelektív alkalmazás*: a másik kultúra bizonyos elemeinek elfogadása, valamilyen szelekció alapján;
7. *asszimiláció – alkalmazás – biokulturalizmus – multikulturalizmus*: egyre jobb alkalmazkodás a másik kultúrához.²⁴

Bizonyos kultúrákban, például az emberi viszonyok, párkapcsolatok kezelése más és más. Az iszlám országokban a nő életét, életvitelét, barátait, és nem családi kapcsolatait a család férfi tagjai határozzák meg (leánykorban az apa és a fivérek, asszonykorban a férj), és ebbe külső beavatkozást nem tűrnek el.

Ezzel szemben más országokban a nők kiharcolták maguknak ugyanazokat a jogokat, mint amelyekkel a férfiak rendelkeznek. Különbség van abban is, hogy Európában valakinek a házassági státusza a szexuális megközelíthetőség szempontjából foglaltságot jelent, de nem teljesen kizáró ok. Előfordul, hogy egy ártatlannak tűnő bók az egyik országban megengedett, máshol pedig akár per tárgya is lehet.

Minden kultúrában léteznek bizonyos tabuk, amelyek a normarendszer szerves részét képezik, és mint ilyenek, tiszteletben tartandók. A tabukat az adott kultúra szempontjából ugyanúgy meg kell tanulni, mint a szociális érintkezés egyéb szabályait. A különbség a normák és a tabuk között abban áll, hogy míg a normák azt írják elő, mit illik tenni, addig a tabuk azt hangsúlyozzák, hogy mit nem szabad. A tabuk változhatnak koronként, országonként és szituációnként. Az, ami tabu az arab kultúrában, lehet, hogy nem tabu Magyarországon. Gantz (1975) a kommunikációs fontosság szempontjából megkülönböztet viselkedési, kommunikatív és viselkedési kommunikatív típusot.²⁵

A *viselkedési tabuk* azt jelentik, hogy vannak olyan dolgok, amikről beszélünk ugyan, de nem cselekedjük meg őket – például bizonyos ételek fogyasztása, vagy a nők klitorisának megcsonkítása, továbbá olyan dolgok, amelyek bizonyos szituációkban megengedhetők, de más helyzetben nem – otthon kézzel eszik, de nyilvánosság előtt nem, vagy strandra fürdőruhában megy, de egy étterembe nem. Ismert, hogy az indiai és bizonyos arab kultúrákban az evőeszközök helyett elfogadott, hogy az ételt kézzel vegyék ki a tálból.

Kommunikatív tabuk: vannak dolgok, amelyeket cselekszünk, de nyilvánosan mégsem beszéd témája. Ezek lehetnek az intim szférával kapcsolatos dolgok – afrikai kultúrákban ilyen a családtervezés –, vannak továbbá dolgok, amelyek bizonyos környezetben tabunak

²⁴ Hidasi Judit: Interkulturális kommunikáció

²⁵ Hidasi Judit: Interkulturális kommunikáció

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

minősülnek, de más környezetben nem. Például baráti körben beszélnek vallási meggyőződésükről, hitéletükről, jövedelmükről, és általában az életvitelükről, ami egyáltalán nem szokás a hivatalos érintkezésben.

A *viselkedési kommunikatív tabuk*, azok a dolgok, amelyeket nem cselekedjük meg, és nem is beszélünk róla. Ilyen lehet például a modern kultúrákban az ún. inceszt tilalom, amely a szülő és gyermekek közötti szexuális viszony tabuja, ami az ókori egyiptomi kultúrában elfogadott gyakorlat volt. Amiről nyíltan nem akarunk beszélni, azt gyakran eufemizmusba²⁶ burkoljuk – ezek a szólások egy külföldi számára nem jelentenek tiszta nyelvi kapcsolódást (például egy férfi megmutatja egy nőnek a bélyeggyűjteményét). Nagyon sok tabu épül a biológiai és testi funkciók köré, hiszen számos tabunak az adott környezeti kultúrában komoly életviteli funkciója és szabályozó szerepe van (klíma viszonyok, flóra), de van, aminek csak hagyományőrző szerepe van már.

A tabukra minden társadalom, minden közösség nagyon érzékeny, és megsértésüket még akkor is zokon veszik, ha pontosan tudják, hogy az idegen nem ismerhette őket. A tabuk egy-egy kultúrára, közösségre vetítve megszámlálhatóak, ezért mindenféleképpen érdemes megismerkedni velük, mielőtt bármiféle kapcsolatba kerülünk az adott közösség, kultúra képviselőjével.²⁷

Összegzésül elmondható, hogy a migráció a világon mindenütt, így Európában és hazánkban is különleges kihívást jelent a védelmi szakemberek számára. E folyamat alatt fizikai, szervezési, ellátási, segítségnyújtási problematikán túl nagyfokú kihívást jelent a pszichológiai változás toleranciája is. A lelki működésszavarok a saját haza elhagyásának veszteségélményéből, és a kulturális sokkhatásból eredhetnek. Ezek olyan testet, lelket megviselő folyamatok, amelyek nagyfokú lelki ráhangolódást igényelnek a velük foglalkozó szakállománytól. Nagyon sokszor drámai helyzet alakul ki, aminek kezelése nagyfokú empátiát és erős pszichés immunrendszert kíván a bevándorlóknak segítő védelmi dolgozóktól.

A beilleszkedés folyamán az egyének nagyfokú én-erőre, jól működő megküzdési stratégiára van szüksége és amennyiben ez nem sikerül, úgy krízishelyzet alakulhat ki, amely egyrészt az illető hazájának elhagyásából, másrészt a kulturális különbözőségekből ered, a szociális problémákon túl.

A védelmi rendszer dolgozóinak szükséges lenne a migráció pszichológiai ismérveinek, és az interkulturális kompetenciák elsajátításának egyre kiterjedtebb tanulmányozására, hiszen e jelenségek tanulmányozása által a váratlan, extrém helyzeteket nagyobb valószínűséggel fogják tudni megfelelően kezelni, morális, fizikai, és pszichológiai szempontból egyaránt.

²⁶ Eufemizmus jelentése: durvább szavak helyettesítése kevésbé bántó szavakkal (Idegen szavak gyűjteménye)

²⁷ Hidasi Judit: Interkulturális kommunikáció

IRODALOMJEGYZÉK

1. Corinna Milborn: Európa: az ostromlott erőd, a bevándorlás fekete könyve, Alexandra Kiadó, 2008, ISBN 978 963 370 606 0, p: 223
2. Farkas Johanna – Kováts Daniella – Sipos Szandra – Fogarasi Mihály – Valcsicsák Imre: A migráció pszichológiája, Budapest, 2014, NKE Szolgáltató Kft., ISBN 978-615-5305-43-6, pp: 10-13, p:21
3. Hidasi Judit: Interkulturális kommunikáció, Scolar Kiadó, 2004. ISBN 978-963-244-069-9, p:149, pp: 126-131
4. Kállai János – Varga József – Oláh Attila: Egészségpszichológia a gyakorlatban, Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest, 2014, ISBN 978 963 226 486 8
5. Menekültvédelem: Útmutató a nemzetközi menekültjoghhoz, Kézikönyv parlamenti képviselőknek, ENSZ Menekültügyi Főbiztosság Magyarországi Képvisellete, 2002, ISBN 92-9142-101-4 (IPU)
6. Sik Endre – Tóth Judit: Diskurzusok a vándorlásról, Budapest, 2000, ISBN 963 00 3869 2
7. Szabó A. Ferenc: A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006. ISBN 963 327 407 9, pp:89-90, p: 222
8. Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán: Migrációs tendenciák napjainkban, Publikon Kiadó, Pécs, 2014, ISBN 978-615-5457-34-0, p:10, p:11, p:39
9. Düll Andrea: Helyvesztesség vizsgálata migrációban lévő magyar fiatalok körében, Magyar Pszichológiai Szemle, 2006. 61.1, p:133, p: 149
10. Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: A migráció elmélete
http://real.mtak.hu/16634/1/w207.bat_session%3D1164013711%26infile%3D%26sobj%3D8961%26cgimime%3Dapplication%252Fpdf letöltés: 2015.11.27
11. Ládonyi Zsuzsanna: Migránsok lelki egészségét befolyásoló tényezők vizsgálata elsőgenerációs németországi magyarok körében,
http://szociologia.btk.pte.hu/sites/default/files/Acta_Sociologia/10_Ladonyi_Zsuzsanna.pdf letöltés: 2015.12.05, p:141, pp: 144-145
12. Lakatos Csilla: Az Erdélyből Magyarországra áttelepültek lelki egészsége
http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/18791/KM_2008_03_409.pdf?sequence=1 letöltés: 2015.12.09
13. Papp Z. Attila – Kováts András – Morauszki András: Menedékkérők Magyarországon 2015-ben
http://mta.hu/data/cikk/13/70/8/cikk_137008/pappz.pdf letöltés: 2015.11.28
14. Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok
http://www.itvagyunk.eu/application/essay/120_1.pdf letöltés: 2015.11.27
15. Szijjártó Péter: Magyarországra nehezedik a legnagyobb nyomás.
http://magyarhirnap.hu/cikk/28110/Szijjarto_Peter_Magyarorszagra_nehezedik_a_legnagyobb_nyomas letöltés: 2015.11.27
16. Zsolt Péter: A potyautasság szociálpszichológiai okai az Európába irányuló migrációban
<http://www.meltanyossag.hu/node/4659> letöltés: 2015.11.27

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

17. Kiadványfüzetek. Forrás: Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal. 2014-2015 I-X.
http://www.bmbah.hu/jomla/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=177&Itemid=1232&lang=hu) letöltés: 2015.11.27
18. Menedék és migráció <http://www.unhcr-centraleurope.org/hu/mivel-foglalkozunk/hatarok-megfigyelese/menedek-es-migracio.html> letöltés: 2015.11.28
19. Menedékkérők eloszlása az Európai Gazdasági Térségben 2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között
https://www.google.hu/search?q=migr%C3%A1ci%C3%B3&biw=1280&bih=828&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiDq7CNvLPJAhWGCywKHW-XAJsQ_AUIBigB#tbm=isch&q=eur%C3%B3pai+migr%C3%A1ci%C3%B3s+v%C3%A1ls%C3%A1g+2015&imgsrc=HE5GjSGJ8V-LFM%3A letöltés: 2015.11.27
20. Menekültek a Földközi tengeren
https://www.google.hu/search?q=menek%C3%BCltek+a+f%C3%B6ldk%C3%B6zi+tengeren&biw=1280&bih=828&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwih9aiR5bfJAhWGWRQKH02BPYQ_AUIBigB letöltés: 2015.11.28
21. Petóvári Bence: A paradigmaváltás esélyei a fejlett országok migrációs politikájában,
http://phd.lib.uni-corvinus.hu/519/1/petovari_bence.pdf letöltés: 2016.01.19